

Євдокименко В.К., д.е.н., професор,
Маценко Л.Ф., к.е.н.,
Буковинський державний
фінансово-економічний університет,
м. Чернівці

Облікове забезпечення фактів господарського життя з невизначеними наслідками в контексті інституційних перетворень

У статті визначено перелік результатів обліку незавершених на звітну дату спорів для позивача та відповідача, запропоновано субрахунки для їхнього відображення в складі забезпечень, непередбачених активів та непередбачених зобов'язань, розроблено симетричну модель забезпечення однозначності відображення не завершених на звітну дату судових спорів на рахунках бухгалтерського обліку.

Ключові слова: судові спори, забезпечення, непередбачені активи, непередбачені зобов'язання.

В статье определена структура результатов не завершённых на отчетную дату судебных разбирательств истца и ответчика, которые учитываются, предложено субсчета для их учета в составе обеспечений, непредвиденных активов и непредвиденных обязательств, разработана симметрическая модель обеспечения единого отражения не завершённых на отчетную дату судебных разбирательств на счетах бухгалтерского учета.

Ключевые слова: судебные разбирательства, обеспечение, непредвиденные активы, непредвиденные обязательства.

In article the essence the structure of results of the judicial proceedings of the claimant not finished for reporting date and the respondent which are considered is defined, it is offered sub-accounts for their account as a part of provisions, contingent assets, contingent liabilities, the symmetric model of ensuring uniform reflection of the judicial proceedings not finished for reporting date on accounting accounts is developed.

Key words: judicial proceedings provisions, contingent assets, contingent liabilities.

Постановка проблеми. Формування активів та пасивів утворюється в результаті господарсько-виробничих, організаційно-господарських та внутрішньогосподарських відносини підприємства з контрагентами, державою, працівниками підприємства. В основі даних відносин лежить Паретто – ефективний розподіл, згідно з яким

збільшення економічних вигод одних суб'єктів не може здійснюватися без зменшення вигод інших. Тобто між суб'єктами відносин постійно ведеться боротьба за економічні вигоди, в якій одна сторона виграє за рахунок програшу іншої. Дедалі частіше підприємства змушені звертатися до суду для захисту своїх фінансових інтересів. Наслідки судових спорів можуть виражатися в додаткових зобов'язаннях або нових активах підприємства. Ці обставини суттєво впливають на оцінку зацікавленими користувачами бухгалтерської звітності, необхідної для визначення фінансового стану підприємства, обороту його грошових коштів або результатів діяльності за станом на звітну дату. Не завершені на звітну дату судові спори є фактами господарського життя з невизначеними наслідками¹, оскільки зумовлюють юридичне або конструктивне зобов'язання, є моментами виникнення непередбаченого активу чи непередбаченого зобов'язання, відображення яких залежить від ймовірності здійснення, достовірності оцінки та суттєвості факту для прийняття рішень. Всі суттєві наслідки даних фактів відображаються в бухгалтерській звітності за звітний рік незалежно від того, чи є вони для підприємства сприятливими, чи несприятливими.

Так, за даними судової статистики Державної судової адміністрації України [16], в 2009 році місцевими господарськими судами розглянуто 146,2 тис. справ, з них з ухваленням рішення розглянуто 111,5 тис., у тому числі 81,4 відсотка із задоволенням позову, у 2011 році розглянуто 126,2 тис. господарських справ, що на 8,1 відсотка менше порівняно з 2010 роком (137,3 тис.), з них з ухваленням рішення розглянуто 94,6 тис., у тому числі 78,5 відсотка із задоволенням позову. Судові спори є не лише клопіткими та витратними, але й неоднозначними в бухгалтерському відображенні, що зумовлено можливістю альтернативності наслідків. Проблемність та значимість даних питань актуалізують наукові дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методичні проблеми облікового відображення не завершених на звітну дату судових спорів досліджували такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як: І.М. Вигівська [1], Н.В. Генералова [2], Ю.В. Границя [3], Т.В. Затока [4], М.О. Козлова [5], Герольд Мус (Gerold Mus) [9], І.В. Орлов [10], Н.І. Петренко [11], Л.В. Сотникова [14], В.С. Терещенко [15], Рольф Ханшманн (Rolf Hanschmann) [9] та ін.

¹ Поняття «факт господарського життя з невизначеними наслідками» попередньо одержано в дослідженні [7]

Постановка завдання. Оскільки облік судових спорів на стадії кінцевого не завершення (при існуванні рішення суду, проте подачі апеляції) є малодослідженим сегментом загальної проблеми врахування в процесі розвитку теоретико-методологічних основ бухгалтерського обліку факторів ризику та невизначеності, що є визначальним у ринковому середовищі, то метою дослідження є структуризація й удосконалення методики облікового відображення не завершених на звітну дату судових спорів на рівні елементів методу бухгалтерського обліку, що комплексно сприятиме підвищенню вимог до репрезентативності бухгалтерської інформації при прийнятті управлінських рішень.

Виклад основного матеріалу. З проблемами обліку результатів судових спорів у процесі практичної діяльності підприємства стикалась більшість бухгалтерів. У структурі судових справ у 2011 році, як і в попередні роки, переважають справи щодо майнових спорів про виконання господарських договорів, – їх частка становить 68,7 відсотка (86,7 тис. справ). За результатами розгляду справ сума коштів, присуджених до стягнення, становить 58,8 відсотка від суми заявлених коштів та 45,5 відсотка – заявлених санкцій. Серед загальної кількості майнових спорів більша частина (60,8 %) – це спори щодо розрахунків за продукцію, товари та послуги. Апеляційними господарськими судами закінчено провадження 38,2 тис. справ, що становить 30,3 відсотка (у 2010 році – 28 %) від кількості справ, розглянутих місцевими судами. Якість розглянутих місцевими господарськими судами справ щороку погіршується. У 11,1 тис. справах (8,8) судові рішення змінено або скасовано (у 2010 – 7,9 %, у 2009 – 6,7 %) [16]. Дані такої офіційної статистики свідчать, що результати кожної третьої судової справи мають ймовірнісний характер прояву, що в майбутньому визначатиметься апеляцією. У бухгалтерському обліку виникає неоднозначність щодо відображення суми непередбачених витрат та вигод. У цілому структура обліковуваних результатів спорів для позивача та відповідача є такою, як подано на рис. 1.

Дослідження методичних аспектів бухгалтерського обліку не завершених на звітну дату судових спорів як фактів господарського життя з невизначеними наслідками свідчить про відсутність систематизованого відображення їхніх результатів на рахунках, що не дає змоги враховувати всі об'єктивні обставини, умови, події, ризики, що існують, не сприяє реалізації інформаційної, контрольної та

аналітичної функцій бухгалтерського обліку в частині досліджуваних об'єктів. Так, судовий збір включається до податкових витрат у складі адміністративних витрат на урегулювання спорів у судах (п.п. 138.10.2 ПКУ). Інші судові витрати також, як правило, відносять на рахунок 92 «Адміністративні витрати» (витрати на правову допомогу; витрати сторін та їх представників, що пов'язані з прибуттям до суду; витрати, пов'язані із залученням свідків, спеціалістів, перекладачів та проведенням судових експертиз; витрати, пов'язані з проведенням огляду доказів на місці та вчиненням інших дій, необхідних для розгляду справи).

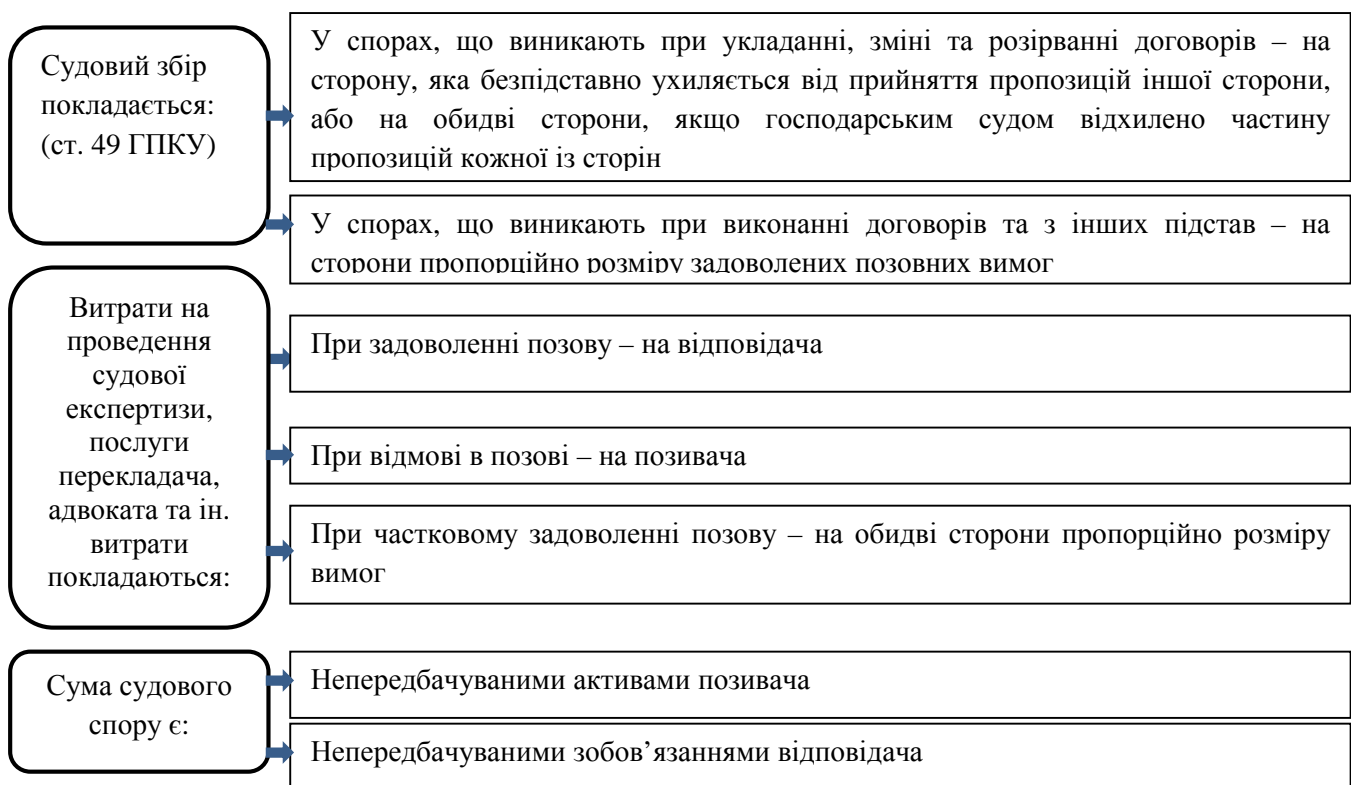

Рис. 1. Результати обліку незавершених на звітну дату судових спорів

Якщо з відображенням у складі адміністративних витрат вищенаведених судових витрат можна в більшості погодитись, то щодо відображення результату судового спору, який впливає з постанови, ухвали, є неоднозначність у відображенні. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 37 «Забезпечення, непередбачені зобов'язання та непередбачені активи» [8], як і Положення бухгалтерського обліку 8/2010 «Оціночні зобов'язання, умовні зобов'язання та умовні активи» Російської Федерації [12] рекомендує створювати забезпечення (резерви) або відображати на позабалансових рахунках непередбачених активів та непередбачених

зобов'язань. В Україні практика пропонованого відображення відсутня, що зумовлено не стільки управлінськими, скільки податковими запитами. Тому не завершені на звітну дату судові спори як факти господарського життя з невизначеними наслідками практично не обліковуються на рахунках – обліковуються результати ухвал останньої інстанції – апеляційного суду у формі витрат чи доходів.

Враховуючи значну часову протяжність судових спорів, виникає необхідність недопущення відсутності облікової інформації щодо стану судових справ підприємства. Влучною є думка Л.В. Сотникової, яка зазначає, що «... підприємство повинно постійно визначати міру ймовірності відтоку ресурсів, здатних приносити економічні вигоди, у зв'язку з кожним умовним зобов'язанням. Якщо в якийсь момент стає очевидним, що для виконання зобов'язання, спочатку визнаного умовним, необхідний відтік майбутніх економічних вигод, в підприємства виникає необхідність відображення в звітності відповідного резерву, який відображається в тому звітному періоді, в якому сталася зміна міри ймовірності відтоку ресурсів» [14, с. 3]. Проте вважаємо, що для цього необхідна гнучка методика визнання сум судових спорів, щодо яких існує впевненість та помітки позабалансового інформаційного повідомлення сум щодо яких існує сумнів.

Рахунок 47 «Забезпечення майбутніх витрат і платежів», виходячи з призначення субрахунків, є рахунком накопичення даних щодо об'єктів відображення фактів господарського життя з невизначеними наслідками соціально-економічного типу (за виключенням субрахунку 474 «Забезпечення інших витрат і платежів», який, згідно з Інструкцією 291, можливо використовувати для організаційно-виробничих фактів господарського життя з невизначеними наслідками).

На наш погляд, перелік організаційно-виробничих об'єктів обліку фактів господарського життя з невизначеними наслідками (куди відносимо не завершені на звітну дату судові спори), що відображаються на рахунках, необхідно доповнити актуальними для галузей економіки об'єктами, які повинні мати віддзеркалення на позабалансовому рахунку в розрізі аналітики.

Для такої систематизації рахунків вбачаємо насамперед у межах рахунку 47 «Забезпечення майбутніх витрат і платежів» здійснити виділення для організаційно-виробничих об'єктів окремого

субрахунка, а також уточнення існуючих рахунків обліку соціально-економічних фактів господарського життя з невизначеними наслідками (табл. 1).

На субрахунку 473 «Забезпечення гарантійних зобов'язань» здійснюється облік об'єктів відображення фактів господарського життя з невизначеними наслідками організаційно-виробничого (проведення ремонту предметів прокату, надані гарантії, поручительства на користь третіх осіб, тощо) та соціально-економічного типу (гарантійні зобов'язання перед споживачами за проданою продукцією, здійсненими роботами, наданими послугами). Це не дає змоги здійснити контроль за фактичною сумою гарантійних зобов'язань перед споживачами. Тому пропонуємо уточнити назву субрахунку 473 як «Забезпечення гарантійних зобов'язань за реалізованою продукцією, виконаними роботами, наданими послугами» з метою конкретизації інформації на даному субрахунку про соціально-економічні факти визнання соціальної правової та неправової відповідальності за виготовленою продукцією, виконаними роботами, наданими послугами, виокремлюючи з даного рахунка проведення ремонту предметів прокату, надані гарантії, поручительства на користь третіх осіб та ін. на субрахунок, пропонований як 474 «Організаційно-виробничі забезпечення».

Таблиця 1

Пропозиції відображення забезпечень на рахунках бухгалтерського обліку

Існуючі рахунки		Рекомендовані рахунки	
Код	Назва	Код	Назва
1	2	3	4
47	Забезпечення майбутніх витрат і платежів	47	Забезпечення майбутніх витрат і платежів
471	Забезпечення виплат відпусток	471	Забезпечення виплат відпусток
472	Додаткове пенсійне забезпечення	472	Додаткове пенсійне забезпечення
473	Забезпечення гарантійних зобов'язань	473	<i>Забезпечення гарантійних зобов'язань за реалізованою продукцією, виконаними роботами, наданими послугами</i>
474	Забезпечення інших витрат і платежів	474	<i>Організаційно-виробничі забезпечення</i>
475	Забезпечення призового фонду (резерв виплат)	475	Забезпечення призового фонду (резерв виплат)
476	Резерв на виплату джек-поту, не забезпеченого сплатою участі у лотереї	476	Резерв на виплату джек-поту, не забезпеченого сплатою участі у лотереї
477	Забезпечення матеріального заохочення	477	Забезпечення матеріального заохочення
478	Забезпечення відновлення земельних ділянок	478	<i>Забезпечення охорони навколишнього середовища</i>

Субрахунок 478 «Забезпечення відновлення земельних ділянок» призначений для створення за обґрунтованим розрахунком забезпечення на демонтаж, переміщення об'єкта основних засобів та приведення земельної ділянки, на якій він розташований, у стан, придатний для подальшого використання (зокрема, на передбачену законодавством рекультивацію порушених земель). Формулювання даного рахунка не повною мірою відповідає можливим зобов'язанням, що можуть виникнути за умов завдання навмисної чи ненавмисної шкоди навколишньому середовищу. Враховуючи цей факт вважаємо за доцільне розширити забезпечення екологічних зобов'язань і пропонуємо узагальнити всі екологічні зобов'язання на рахунку 478 «Забезпечення охорони навколишнього середовища».

Виділений рахунок 474 «Організаційно-виробничі забезпечення», на наш погляд, повинен мати симетричне відображення аналітики в частині фактів господарського життя з невизначеними наслідками, що можна розкривати на позабалансових рахунках для наближеного до реальності відображення за умов сумніву їх визнання чи розкриття. Позабалансові непередбачені зобов'язання потрібно розкривати окремо в розрізі аналітичних рахунків фактів господарського життя з невизначеними наслідками на рахунку 04 «Непередбачені зобов'язання». Забезпечення даної симетричності доцільно реалізувати в частині не завершених на звітну дату судових спорів (табл. 2).

Таблиця 2

Відповідність відображення на балансових та позабалансових рахунках не завершених на звітну дату судових спорів

№ п/п	ФГЖ з невизначеними наслідками	Балансовий рахунок відображення	Позабалансовий рахунок відображення
1	2	3	4
1	Виникнення не завершених на звітну дату судових спорів, де підприємство виступає відповідачем	474.1 «Забезпечення майбутніх витрат і платежів на врегулювання судових спорів, де підприємство виступає відповідачем»	041 «Непередбачені зобов'язання з врегулювання судових спорів, де підприємство виступає відповідачем»

Дана симетрія на методологічному рівні може сприяти забезпеченню однозначності лише за умов чіткого визначення того, коли результати не завершених на звітну дату судових спорів варто визнавати на балансовому рахунку, а коли – на позабалансовому, або коли одночасно і на балансовому, і на позабалансовому шляхом визнання частини суми та розкриття іншої. Під час прийняття рішення

визнання забезпечення чи розкриття непередбаченого зобов'язання потрібно насамперед керуватись П(С)БО 11 «Зобов'язання» [13], МСБО 37 «Забезпечення, непередбачені зобов'язання та непередбачені активи» [8], проте якщо існує повна невизначеність, доцільно виходити з критеріїв суттєвості і ймовірності виникнення.

Ймовірність виникнення певного наслідку варто розглядати: більш як 50 % (при відносній впевненості в здійсненні) – факт високої ймовірний; менш як 50 % (при існуванні сумніву бути здійсненим) – факт мало ймовірний; ймовірність виникнення певного наслідку дорівнює 50 % (коли є невизначеність у здійсненні та відсутні чіткі аргументи на користь здійснення чи не здійснення).

Виходячи з листа Міністерства фінансів України 29.07.2003 № 04230-108 «Про суттєвість у бухгалтерському обліку і звітності» [6], вважаємо за доцільне виділення таких критеріїв суттєвості: факт суттєвий – понад 5 % валюти балансу; факт несуттєвий – менш ніж 5 % валюти балансу; суттєвість факту 5 % підсумку балансу. Виходячи зі співставлення критеріїв ймовірності здійснення та суттєвості, складемо матрицю стратегій поведінки бухгалтера при відображенні на рахунках обліку не завершених на звітну дату судових спорів як фактів господарського життя з невизначеними наслідками (табл. 3).

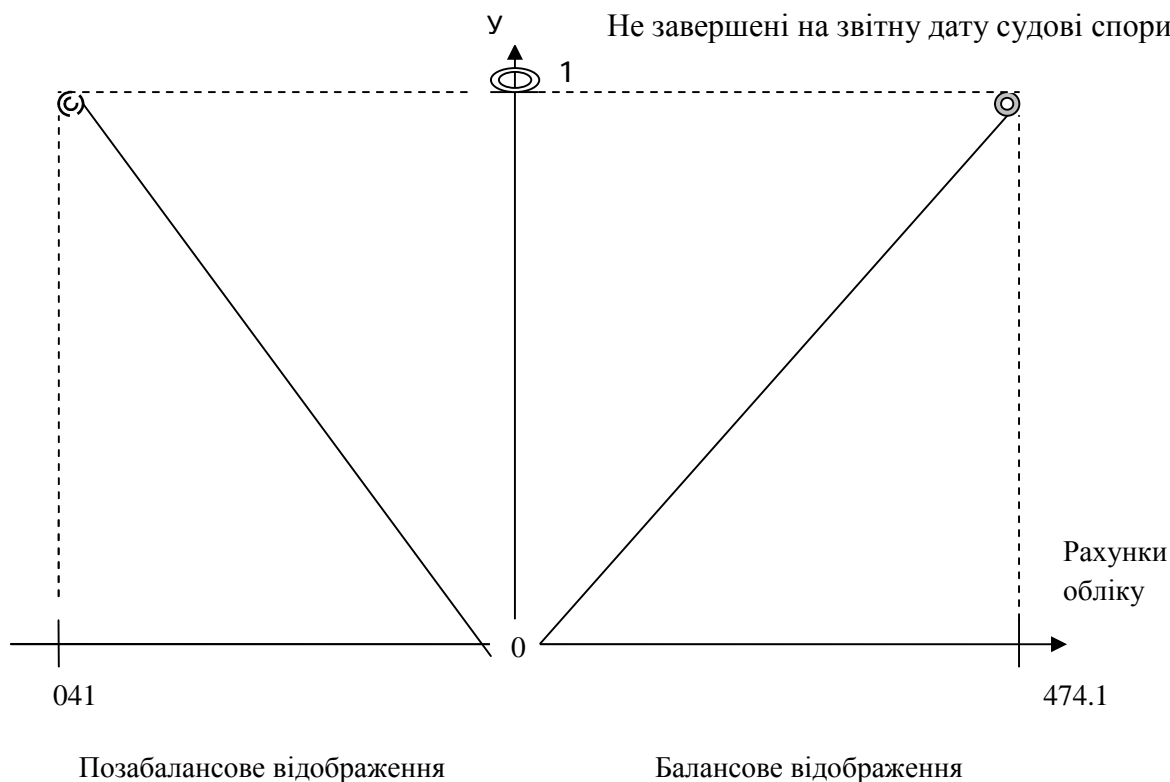
Таблиця 3

Матриця стратегій поведінки управлінського персоналу при визначенні балансового, позабалансового відображення не завершених на звітну дату судових спорів як фактів господарського життя з невизначеними наслідками

Суттєвість \ Ймовірність	Ймовірність здійснення понад 50 % (при відносній впевненості в здійсненні)	Ймовірність здійснення менш, як 50 % (при існуванні сумніву бути здійсненим)	Ймовірність здійснення 50 % (відсутні чіткі аргументи на користь здійснення чи не здійснення)
Факт суттєвий (понад 5 % валюти балансу)	Балансове відображення	Позабалансове відображення	Балансове та позабалансове відображення
Факт несуттєвий (менш як 5 % валюти балансу)	Позабалансове відображення	Недоцільність відображення	Позабалансове відображення
Суттєвість факту 5 % валюти балансу	Балансове відображення	Позабалансове відображення	Балансове та позабалансове відображення

Враховуючи пропоновані рахунки обліку не завершених на звітну дату судових спорів як фактів господарського життя з невизначеними наслідками та розроблену на основі критеріїв суттєвості та

ймовірності здійснення матрицю стратегій поведінки управлінського персоналу, вважаємо за необхідне узагальнити здійснені дослідження у вигляді симетричної моделі забезпечення однозначності відображення не завершених на звітну дату судових спорів як фактів господарського життя з невизначеними наслідками на рахунках бухгалтерського обліку (рис. 2).

Де:

- ⊕ – відображення не завершених на звітну дату судових спорів на балансовому рахунку;
- ⊗ – відображення не завершених на звітну дату судових спорів на позабалансовому рахунку;
- ⊙ – одночасне відображення і на балансовому, і на позабалансовому;

474.1, 041 – коди балансового об'єкту, пропонуваного в табл. 2.;

OU – межа балансового та позабалансового відображення об'єктів ФГЖ з невизначеними наслідками, що визначається матрицею стратегій поведінки бухгалтера (табл. 3)

Рис. 2. Симетрична модель забезпечення однозначності відображення не завершених на звітну дату судових спорів на рахунках бухгалтерського обліку

Облік непередбачених активів, виходячи з принципу обачності, доцільно здійснювати на основі виокремлення рах. 03 «Непередбачені активи». Для обліку одержаних в результаті судових спорів непередбачених активів пропонуємо виділення субрахунку 031 «Задоволення судових позовів», що забезпечує інформаційну та контрольну функцію в частині даних об'єктів. Кореспонденції за пропонуваними рахунками наведено в табл. 4, 5.

Таблиця 4

**Порядок обліку операцій за незавершеними на звітну дату
судовими спорами, де підприємство виступає
позивачем чи відповідачем**

№п /п	Зміст господарської операції	Документ-передумова відображення	Рахунки обліку	
			Дебет	Кредит
1	2	3	5	6
Позабалансове відображення непередбачених активів, що можуть бути одержані в результаті судового спору				
1	Подано судовий позов, щодо якого є висока ймовірність задоволення	Позовна заява з копіями додатків	031 «Задоволення судових позовів»	-
2	Списано суму ймовірного задоволення позову, раніше оприбуткованого за балансом	Постанова рішення суду, виписка банку, прибутковий касовий ордер	-	031 «Задоволення судових позовів»
Балансове відображення об'єктів шляхом створення забезпечень (суттєвість факту 5 % валюти балансу і більше; ймовірність виникнення понад 50 %)				
3	Створення забезпечення за судовими позовами, де підприємство виступає відповідачем	Позовна заява та копії додатків, постанова рішення суду, наказ-розпорядження на створення забезпечення	92 «Адміністративні витрати»	474.1 «Забезпечення майбутніх витрат і платежів на врегулювання судових спорів, де підприємство виступає відповідачем»
5	Використано суму створеного забезпечення на виконання зобов'язань за судовими позовами	Постанова рішення суду, платіжне доручення, виписка банку, ВКО	474.1 «Забезпечення майбутніх витрат і платежів на врегулювання судових спорів, де підприємство виступає відповідачем»	68 «Розрахунки за іншими операціями»
Відображення непередбачених зобов'язань, пов'язаних з судовими спорами				
7	Відображено непередбачене зобов'язання, пов'язане з втягненням підприємства в судовий спір, де воно виступає відповідачем	Позовна заява та копії додатків, постанова рішення суду	-	041 «Непередбачені зобов'язання з урегулювання судових спорів, де підприємство виступає відповідачем»
8	Списано непередбачене зобов'язання в результаті не задоволення судового позову або в результаті його визнання та перенесення на баланс	Постанова рішення суду, платіжне доручення, ВКО	041 «Непередбачені зобов'язання з урегулювання судових спорів, де підприємство виступає відповідачем»	-

Таблиця 5

Порядок відображення незавершених на звітну дату судових спорів, коли є невизначеність у здійсненні та відсутні чіткі аргументи на користь не здійснення (поєднання балансового та позабалансового відображення)

№ п/п	Зміст господарської операції	Рахунки обліку		Сума, грн
		Дебет	Кредит	
1	2	4	5	6
1	Відображено зобов'язання, пов'язане з урегулюванням судових спорів, де підприємство виступає відповідачем (сума судового позову та державного мита 24000 грн)	92 «Адміністративні витрати»	474.1 «Забезпечення майбутніх витрат і платежів на врегулювання судових спорів, де підприємство виступає відповідачем»	12000
		-	041 «Непередбачені зобов'язання з урегулювання судових спорів, де підприємство виступає відповідачем»	12000
2	Відображено погашення заборгованості підприємства у результаті задоволення судового позову не на користь підприємства в сумі 11000: - погашено суму за рахунок створеного забезпечення; - надлишково створена сума забезпечення визнана іншими доходами операційної діяльності; - сума зобов'язання списана в результаті не підтвердження	474.1 «Забезпечення майбутніх витрат і платежів на врегулювання судових спорів, де підприємство виступає відповідачем»	68 «Розрахунки за іншими операціями»	11000
		68 «Розрахунки за іншими операціями»	31 «Рахунки в банках»	11000
		474.1 «Забезпечення майбутніх витрат і платежів на врегулювання судових спорів, де підприємство виступає відповідачем»	719 «Інші доходи від операційної діяльності»	1000
		041 «Непередбачені зобов'язання з урегулювання судових спорів, де підприємство виступає відповідачем»	-	12000

Методику, подібну до тієї, що пропонована в табл. 5, описують німецькі дослідники Мус Герольд та Ханшман Рольф на прикладі переведення (індоссаменту) векселя покупцю. Вчені зазначають, що якщо суму 100 Дм відобразити як вексельне зобов'язання для інформації, то простежується тільки відповідальність, що впливає з передачі векселя, але не величина пов'язаного з цим ризику. Тому «економічний зміст цього факту був би недостатньо відображеним, якщо б ми зробили лишень примітку. Якщо боржник оплатить вексель тільки в сумі 50 Дм і ми будемо змушені покрити залишок, то нам

загрожує зобов'язання. Попередити негативні наслідки цього нам може допомогти тільки відрахування в резерв, при чому в розмірі очікуваної неоплати 50 Дм. Оскільки таким чином відображено тільки частину можливого зобов'язання як відрахування в резерв, то в якості інформаційної помітки може залишатись тільки інша половина» [9, с. 352–353]. Підтримуючи думки вчених, вважаємо, що з впевненістю отримання певного негативного результату судового спору величину пов'язаного з ним ризику необхідно відобразити як забезпечення, а іншу частину суми – поза балансом як непередбачене зобов'язання.

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Отже, у зв'язку із несистематизованим відображенням не завершених на звітну дату судових спорів на рахунках бухгалтерського обліку запропоновано внести зміни до Плану рахунків бухгалтерського обліку. Представлена в статті симетрична модель забезпечення однозначності відображення не завершених на звітну дату судових спорів на рахунках бухгалтерського обліку є тією гнучкою методикою бухгалтерського обліку досліджуваних об'єктів, яка адекватно, враховуючи часову тривалість судових спорів, сприятиме наближенню до реальності інформації щодо тієї суми виконання зобов'язання, по відношенню до якої є впевненість та здійснення примітки на позабалансовому рахунку щодо тієї суми, щодо якої є сумнів. Це сприяє реалізації принципу обачності в частині потенційних зобов'язань. Здійснені пропозиції допоможуть враховувати всі об'єктивні обставини, умови, події, ризики, що існують, та сприятимуть реалізації інформаційної, контрольної та аналітичної функцій бухгалтерського обліку в системі управління господарюючим суб'єктом.

У частині рахунків вважаємо за необхідне рекомендувати запропоновані зміни Департаменту з фінансово-економічних питань, бухгалтерського обліку та фінансової звітності Міністерства фінансів України.

Перспективними вважаємо подальші розвідки у напрямі врахування в бухгалтерському обліку ризику та невизначеності ринкового середовища.

Список використаних джерел

1. Вигівська І.М. Бухгалтерський облік діяльності підприємств в умовах ризику: організація та методика: дис. кандидата екон. наук: 08.00.09 / І.М. Вигівська. – Житомир, 2010. – 374 с.

2. Генералова Н.В. Признание резервов в соответствии с МСФО (IAS 37) «Резервы, условные обязательства и условные активы» / Н.В. Генералова // Бухгалтерский учет. – 2006. – № 10. – С. 57–62.
3. Граница Ю.В. Бухгалтерский учет условных фактов хозяйственной деятельности: Дис... канд. экон. наук: 08. 00.12 / Ю.В. Граница. – Н. Новгород : РГБ, 2006. – 166 с.
4. Затока Т.В. Бухгалтерський облік забезпечення виконання договірних зобов'язань: теорія і методика: дис. кандидата екон. наук: 08.00.09 / Т.В. Затока. – Житомир, 2012. – 282 с.
5. Козлова М.О. Облік і контроль процесу резервування (на прикладі діяльності великих промислових підприємств України): дис. ...кандидата екон. наук: 08.06.04 / М.О. Козлова. – К., 2006. – 326 с.
6. Лист Про суттєвість у бухгалтерському обліку і звітності Міністерства фінансів України № 04230-103 від 29.07.2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1023.61.0>.
7. Маценко Л.Ф. Факт господарського життя з невизначеним наслідком: обґрунтування формалізації поняття / Л.Ф. Маценко // Проблеми розвитку теорії бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. Міжнародний збірник наукових праць / Серія: Бухгалтерський облік, контроль і аналіз / Відповідальний редактор д.е.н., проф. Ф.Ф. Бутинець. – Випуск 4 (22). – Житомир : ЖДТУ, 2011. – С. 74–79.
8. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 37 «Забезпечення, непередбачені зобов'язання та непередбачені активи», діє з 01.07.1999 р.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.minfin.gov.ua/document/92444/MSBO_37.pdf.
9. Мус Герольд. Бухгалтерський облік: основи – завдання – розв'язання / М. Герольд, Х. Рольф / Пер. з нім. С. Лобачової. – К. : КНЕУ, 2000. – 368 с.
10. Орлов І.В. Теорія та методологія бухгалтерського обліку і контролю суб'єктів господарювання: дис. доктора екон. наук: 08.00.09 / І.В. Орлов. – Житомир, 2011. – 572 с.
11. Петренко Н.І. Бухгалтерський облік і контроль операцій з руху пасивів підприємства: проблеми теорії, методології, практики: монографія / Н.І. Петренко. – Житомир : ЖДТУ, 2012. – 544 с.
12. Положение по бухгалтерскому учету 8/2010 «Оценочные обязательства, условные обязательства и условные активы», утв. Приказом Минфина России от 13.01.2010 №167н.: [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://2010-4.xof.ru/lib/?tm=228&vp=akt167>.
13. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання», затверджено Наказом Міністерства фінансів України від 31 січня 2001 року № 20 (із змінами і доповненнями від 25 вересня 2009 року № 1125).
14. Сотникова Л.В. Условные факты хозяйственной деятельности: бухгалтерский учет и налогообложение / Л.В. Сотникова. – М. : Налоговый вестник, 2007. – 288 с.
15. Терещенко В.С. Бухгалтерський облік забезпечень майбутніх витрат і платежів: теорія та методика: автореф. дис. канд. наук: 08.00.09 / В.С. Терещенко. – К., 2008. – 22 с.

16. Сайт Державної судової адміністрації України [Електронний ресурс]. –
Режим доступу : <http://court.gov.ua/>.